

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
هفت	کتابخانه ترجمه‌شناسی: مجموعه‌ای به سرپرستی ژان-رنه لادمیرال
۱	پیشگفتار مترجمان
۳	پیشگفتار ژان - رنه لادمیرال
۱۰	پیشگفتار کاترین ا. بوکه
۱۱	فصل اول: ترجمه‌شناسی چیست و این رشته چه کاربردی دارد؟
۲۳	فصل دوم: هنگامی که گاو به مرغ تبدیل می‌شود، ترجمه چه معنایی دارد؟
۲۶	۱. ترجمه (ورسیون) بین خطی (یا واژه به واژه)
۲۷	۲. ترجمه تحت‌اللفظی (ترجمه دستور زبانی)
۲۷	۳. ترجمه-سند، ترجمه «عالمانه» یا ترجمه متن‌شناختی
۲۸	۴. ترجمه ارتباطی
۲۸	۵. ترجمه-اقتباس
۳۹	فصل سوم: نظریه‌های ترجمه و تأثیر آن‌ها بر عمل ترجمه
۳۹	۱. ارتباط میان نظریه و عمل
۴۵	۲. تأثیر نظریه بر عمل
۶۴	فصل چهارم: مترجم در مواجهه با متن؛ مفهوم «درک متن» چیست؟
۶۵	برای ترجمه کردن باید [متن را] فهمید
۷۳	برای ترجمه کردن، باید انتخاب کرد
۷۵	مثال‌های عینی
۹۲	فصل پنجم: برخی از جنبه‌های کاربردشناختی در ترجمه

صفحه	عنوان
۱۱۳	فصل ششم: گونه‌شناسی متون و فعالیت ترجمه
۱۱۴	۱. جایگاه متن
۱۱۴	۲. کارکرد متن
۱۱۵	۳. گونه‌های متون
۱۱۷	۴. شکل‌های پیوندی
۱۱۸	۵. چگونگی تشخیص گونه‌ی متن
۱۲۲	۶. چرا سه گونه‌ی متون کافی نیستند
۱۲۳	۷. اهمیت گونه‌های متون در فعالیت ترجمه
۱۳۰	فصل هفتم: تأثیر زانرهای متون و قراردادهای متنی بر فعالیت ترجمه
۱۳۲	۱. مفهوم «ژانر متون»
۱۳۶	۲. قراردادهای متنی
۱۴۰	۳. نقش قراردادهای متنی در ارتباط
۱۴۴	۴. نقش قراردادهای متنی در روند ترجمه
۱۴۸	۵. هم‌نهاد
۱۴۹	فصل هشتم: هم‌ارزی و درستی: دو مفهوم کلیدی در نظریه و در عمل ترجمه
۱۴۹	۱. درستی
۱۵۲	۲. هم‌ارزی
۱۶۲	۳. معیارهای هم‌ارزی
۱۷۳	۴. آنچه باید به خاطر سپرد
۱۷۵	منابع و مآخذ
۱۹۱	واژه‌نامه
۱۹۳	نمایه اسامی
۱۹۵	نمایه موضوعات

کتابخانه ترجمه‌شناسی مجموعه‌ای به سرپرستی ژان-رنه لادمیرال

ترجمه همواره سنت فرهنگی بارزی بوده است. با حرکت به سوی یکپارچگی جهان، ترجمه به ابزاری علمی، فنی، اقتصادی، ... بدل شده است که در راه نوگرایی یک ضرورت به‌شمار می‌رود. هدف مجموعه کتابخانه ترجمه‌شناسی¹ انتشار آثار بسیار و گوناگون موجود در زمینه پدیده مهم ترجمه است. این مجموعه مورد توجه مترجمان و ترجمه‌پژوهان، زبان‌شناسان و همچنین تمام کسانی است که شیفته کثرت زبان‌ها و تلاش‌های صورت گرفته در برقراری پلی میان آن‌ها و فرهنگ‌هایی هستند که با این زبان‌ها انتقال می‌یابند.

1. Bibliothèque de traductologie

پیشگفتار مترجمان

«ترجمه یعنی تولید تأثیرهایی یکسان به مدد ابزارهای متفاوت»^۱

پل والر

کاتارینا رایس، مؤلف اثر حاضر، از چهره‌های برجسته در حوزه علم ترجمه‌شناسی به زبان آلمانی است. وی همچنین یکی از بنیان‌گذاران مکتب کارکردگرای آلمانی و نظریه ترجمه اسکوپوس شناخته می‌شود. با وجود این، تا به امروز تعداد بسیار کمی از کتاب‌های او به زبان فارسی ترجمه شده است.

ترجمه فارسی حاضر، برگردانی است از نسخه فرانسوی کتاب کاتارینا رایس که در سال ۲۰۰۹ کاترین بوکه از آلمانی به فرانسوی با عنوان *Problématiques de la traduction* ترجمه کرد و در کشور فرانسه چاپ شد. دانش و تجربه مترجم فرانسوی، به عنوان استاد دانشکده مترجمی در دانشگاه ژنو سوئیس، متضمن کیفیت علمی نسخه فرانسوی کتاب است. کتاب خانم رایس با عنوان *Grundfragen der Übersetzungswissenschaft* در سال ۱۹۹۵ در انتشارات WUV-Universitätsverlag در وین به چاپ رسیده بود. این اثر دربرگیرنده هشت سخنرانی از کاتارینا رایس است که در آن‌ها، نویسنده به جمع‌بندی اندیشه‌های خود در حوزه ترجمه‌شناسی پرداخته است. از جمله موضوعات مورد بحث در این کتاب می‌توان به تعریف علم ترجمه‌شناسی و جایگاه آن در میان سایر علوم، مفاهیم هم‌ارزی و گونه‌شناسی متن، و همچنین مشکلات عملی مترجمان در فعالیت حرفه‌ای خود اشاره کرد. نویسنده گزیده‌هایی از ادبیات مدرن و کلاسیک به زبان‌های آلمانی، انگلیسی، فرانسوی، ایتالیایی و اسپانیایی را برای تبیین اندیشه‌های نظری خود به خدمت گرفته است.

نسخه فرانسوی کتاب - که ما آن را ترجمه کردیم - دو پیشگفتار دارد: نخست از

1. «Traduire, c'est produire avec des moyens différents des effets analogues» (Paul Valéry).

ژان - ژنه لادمیرال، فیلسوف، نظریه پرداز، مترجم فرانسوی و پدر علم ترجمه شناسی فرانسوی و سپس از کاترین بوکه، مترجم و ترجمه شناس فرانسوی که کتاب را از آلمانی به فرانسوی ترجمه کرده است. برای سهولت خوانش فارسی زبان و روانی بیشتر، در پانوشته‌ها شماره‌های کروش (قلاب) دار متن فرانسوی را که مترجم فرانسوی نیز در پیشگفتار خود خاطر نشان ساخته است، حذف کرده‌ایم.

این کتاب را می‌توان برای سه درس تخصصی «اصول و مبانی نقد ترجمه»، «نظریه‌های نوین زبان شناسی و ترجمه» و «مقابله و بررسی ترجمه متون ادبی» در مقطع کارشناسی ارشد مترجمی زبان فرانسه از منابع اصلی تدریس و پژوهش برشمرد. امید است این کتاب برای پژوهشگران، دانشجویان و علاقه‌مندان فارسی زبان حوزه زبان‌های خارجی مفید واقع شود و چشم‌اندازی دیگر را در مقوله مطالعات ترجمه پیش روی ایشان بگشاید.

در پایان، از همکاران محترم سازمان مطالعه و تدوین کتب دانشگاهی در علوم اسلامی و انسانی (سمت) برای پیگیری‌ها و توجهات ارزشمندشان و نیز از ویراستاران محترم کتاب، برای خواناتر شدن این اثر، سپاس‌گزاری می‌کنیم.

شهریور ۱۴۰۳

مترجمان

پیشگفتار ژان - رنه لادمیرال

مجموعه کتابخانه ترجمه‌شناسی جزو مجموعه وسیع تر *بابل و لوگوس*^۱ است و اولین بخش آن را تشکیل می‌دهد. کتاب حاضر (*چالش‌های بنیادین علم ترجمه*)، اولین جلد از مجموعه کتابخانه ترجمه‌شناسی است. بخش دوم به عرصه بسیار گسترده و گوناگونی خواهد پرداخت که زبان‌های دنیا با جنبه‌های متفاوتشان پدید می‌آورند و سومین بخش به نظریه ارتباط و فلسفه زبان اختصاص خواهد داشت.

کتابخانه ترجمه‌شناسی پدیده ترجمه را بررسی می‌نماید و مطالعات گوناگون انجام شده در این زمینه را گردآوری می‌کند: ماهیت این رشته نوپا، که چند سالی است تصمیم گرفته‌ایم آن را «ترجمه‌شناسی»^۲ بنامیم، پرداختن به «تمام جنبه‌های» امر ترجمه است. مشاهده اختصاص یافتن کل یک مجموعه فقط به یک مضمون که به ظاهر و در وهله نخست به زعم برخی محدود و حتی فرعی است، می‌تواند عجیب به نظر رسد؛ اما درحقیقت می‌بینیم که تاکنون درباره ترجمه آثار متعددی به زبان فرانسوی و همچنین زبان‌های دیگر مانند آلمانی و انگلیسی منتشر شده است. این امر دلایل متفاوتی دارد: نخست اینکه به یقین با واقعیتی مواجهیم و آن انفجار کمی تعداد ترجمه‌هاست. علاوه بر تراکم ترجمه‌هایی که طبیعتاً تاریخ و فرهنگ را با خود به همراه دارند، مدرنیته و جهانی شدن به ویژه در افزایش و تنوع دادن به تقاضا و تولید در این عرصه تأثیر گذاشته است. این موضوع با وجود فشار «سیطره زبان انگلیسی» در بسیاری زمینه‌های تخصصی سبب شده است که امکان انجام شدن ترجمه‌های بیشتری در آن حوزه‌ها وجود داشته باشد ... روی هم رفته اکنون ترجمه حرفه‌ای (فنی، بازرگانی، اداری و ...) بیشترین سهم را در این میان دارد به گونه‌ای که اخیراً به لحاظ کمی جایگاه مرسوم ترجمه‌های ادبی و فرهنگی را گرفته است. در حال، بسیار طبیعی است که امر ترجمه از بیشترین میزان «نمایان بودن» به ویژه در عرصه‌های فکری و «علمی» برخوردار باشد.

1. *Babel & Logos*
2. *traductologie*

اما قضیه فراتر از این است. در تحلیل، ترجمه پدیده‌ای است که پیچیدگی‌اش بیش از آن است که بتوان تصور کرد. ترجمه، ابژه پژوهش‌های بین‌رشته‌ای را تشکیل می‌دهد که به زبان‌شناسی و به‌طور کلی به علوم زبان، همچنین فلسفه، روان‌شناسی و نیز علوم اجتماعی مربوط‌اند؛ به گونه‌ای که اندک‌اندک پای مجموعه علوم انسانی به میان کشیده می‌شود؛ به عبارت دیگر امروز همچون گذشته، ترجمه واقعی از جنس فرهنگی است که در حوزه مطالعه ادبی قرار می‌گیرد. از این رو به شکل سنتی، ترجمه یک فصل ثابت از ادبیات تطبیقی را شکل می‌دهد. افزون بر این، با در نظر گرفتن وسعت عرصه ترجمه، مباحث مفصلی برای تحقیق در زمینه ترجمه وجود دارند. در حقیقت همواره تعامل‌های میان گروه‌های انسانی به واسطه زبان‌هایی بوده که میانشان به کار می‌رفته‌اند و از این رو شاید بتوان گفت ترجمه کهن‌ترین حرفه دنیاست ...

به‌علاوه، ترجمه فقط یک ابژه تحقیق، به خودی خود - و برای خود، مثلاً از جنبه انجامیدن به یک بهینه‌سازی در «فعالیت ترجمه» - نیست، بلکه ابزاری برای پژوهش است که می‌تواند در «اجرای پژوهش» در عرصه زبان‌شناسی، روان‌شناسی زبان^۱ و حتی دیگر رشته‌ها به کار آید. طی چند سال اخیر، ترجمه حتی یک پارادایم برای تأملات فلسفی پدید آورده است. و رای بعد فلسفی که به نفس ترجمه برمی‌گردد، ترجمه به نحو شگفت‌انگیزی به مثابه برانگیزنده پرسش‌های بنیادینی تجلی کرده است که در ژرفنای انتزاعی‌شان با الهیات هم‌مرزند.

از این رو در اینجا شرح کامل برنامه ترجمه‌شناسی به تفصیل مقدور نیست. آثار گوناگونی که کتابخانه ترجمه‌شناسی گردآوری خواهد کرد، چنین منظوری را محقق خواهند ساخت. اکنون موضوع ما به‌ویژه نمایانند وسعت اغلب نادیده گرفته‌شده مشکلاتی است که در پدیده ترجمه با آن‌ها مواجهیم و هدفمان خاطر نشان کردن اهمیت این موضوع است؛ بنابراین در می‌یابیم که ترجمه‌شناسی به مثابه رشته مجزایی است که هدفش پرداختن به جنبه‌های چندگانه دنیای ترجمه است و کتابخانه ترجمه‌شناسی ما نیز در کل باید به آن اختصاص یابد.

انتشار کتاب کاتارینا رایس^۲، که ما اکنون افتخار پیشگفتار نویسی آن را داریم، به دلایلی چند انتخاب شده است تا این مجموعه را با آن بی‌اغازیم. نخست اینکه کاتارینا رایس در عرصه ترجمه‌شناسی آلمانی چهره‌ای نامدار و تراز اول محسوب می‌شود؛ اما کارهای وی (هنوز در آن زمان) در فرانسه (و در کشورهای فرانسوی‌زبان) مقبولیتی را که شایسته آن‌اند کسب نکرده و مخاطبان این آثار در محدوده ترجمه‌شناسی زبان آلمانی همچنان باقی مانده‌اند. هر چند کاترینا ا. بوکه که ترجمه

1. psycholinguistique
2. Katharina Reiß

کتاب حاضر را وام‌دار اویم، پیش‌تر اولین کتاب کاتارینا رایس، دربارهٔ نقد و ارزیابی ترجمه‌ها را برگردان کرده که در سال ۲۰۰۲ نیز به زبان فرانسوی منتشر شده است.^۱

درحقیقت به‌طور کلی آثار منتشرشده در زمینهٔ ترجمه‌شناسی به زبان آلمانی بسیار اندک مورد توجه ترجمه‌شناسان فرانسوی قرار گرفته‌اند هرچند که از دیگر سو می‌توان گفت ترجمه‌شناسان زبان آلمانی احتمالاً از آثار بزرگ کلاسیک منتشرشده به زبان فرانسوی کمی بیشتر یاد کرده‌اند. این خلأ بیشتر از آن رو تأسف بار است که مطالعات ترجمه‌شناختی بسیاری به زبان آلمانی انجام شده و خواهند شد. این خلأ را این گونه می‌توان توضیح داد که نویسندگان فرانسوی و آلمانی بیش از پیش به مطالعهٔ ادبیات یکدیگر فقط به زبان انگلیسی روی آورده‌اند و در نتیجه فقط به واسطهٔ این زبان است که آثار آن دیگری را می‌خوانند. این موضوع در علوم انسانی شایع است، برای مثال بیش از بیست سال طول کشید تا یورگن هابرماس^۲ روان‌شناسی شناختی پیازه^۳ را در نظریهٔ اجتماع خود بگنجانند، چرا که ناگزیر بود از راه فرعی یک زبان دیگر بگذرد؛ بنابراین ترجمهٔ کتاب کاتارینا رایس بسیار بجا و در جبران چنین کمبودی چاره‌ساز است. به‌طور کلی یکی از رسالت‌های کتابخانهٔ ترجمه‌شناسی در دسترس قرار دادن آثار مهم منتشرشده در خارج، نه فقط به زبان آلمانی، خواهد بود.

اما فراتر از این ملاحظات کلی، بی‌شک اهمیت خود این کتاب نیز ایجاب می‌کرد که به زبان فرانسوی ترجمه شود. با این فرض، پیش از هر چیز بجاست به نقدی که ممکن است متوجه آن باشد اهمیت ندهیم. درحقیقت عده‌ای به‌ویژه در فرانسه، مایل‌اند تصور کنند یک مجلد که چندین مطالعهٔ مستقل را گردآوری کرده - یک جنگ از مقالات یا مانند نمونهٔ حاضر، مجموعه‌ای از متون یک دوره از کنفرانس‌ها - یک کتاب واقعی را به وجود نمی‌آورد بلکه اثری تراز دوم است. دقیقاً برعکس ما گمان می‌کنیم، مگر در موارد استثنا، این شکل از آثار بسیار درخور تأمل‌اند؛ زیرا گویی نویسنده خود چکیدهٔ چندین کتابش را یکجا آورده است (کتاب‌هایی که پیش‌تر نوشته، بعدها خواهد نوشت یا هرگز نخواهد نوشت): فشردهٔ تفکر و استدلال هر کتاب یکجا در اختیار خواننده قرار می‌گیرد. و آیا نویسنده خود برای اقدام به چنین «خوددریافت»^۴ تلفیقی از اثرش شایسته‌ترین نیست؟ بدین سان در مجلد حاضر از چنین امتیازی

1. Katharina Reiss, *La critique des traductions, ses possibilités et ses limites. Catégories et critères pour une évaluation pertinente des traductions*, trad. fr. Catherine Bocquet, Arras, Artois Presses Université, 2002 (coll. Traductologie).

2. Jürgen Habermas

3. Piaget

4. auto-réception

بهره‌مندیم، اما در عین حال این کتاب یکپارچگی چشمگیری دارد، چرا که هشت کنفرانسی که بازتابشان می‌دهد، هماهنگ با هشت جلسهٔ درس‌گفتار^۱ (Vorlesung) کاتارینا رایس در مقام استاد مدعو در دانشگاه وین است که به دعوت ماری اسنل - هورنی^۲ ارائه کرده است.

به هر روی در این کتاب هشت «جنبهٔ راهگشا» در پژوهش ترجمه‌شناسی خواهیم یافت که از اساس مسائل خاصی را بررسی و روزآمد می‌کنند که کاتارینا رایس پیش‌تر و در دوران طولانی و پرثمر حرفه‌اش به‌عنوان ترجمه‌شناس به آن‌ها پرداخته بود. برای ما، همین یک نقطهٔ قوت دیگر این کتاب است. اگر واقعیت این است که همهٔ مطالب این کتاب برای کسانی که زبان آلمانی می‌دانند تازگی ندارد، در مقابل همین نکته برای کسانی که زبان آلمانی نمی‌دانند امتیاز بزرگی است؛ زیرا نویسنده در این کتاب برایمان بخش‌هایی از یک تلفیق گذشته‌نگر از آثارش فراهم می‌کند و اینجا و آنجای کتاب نکته‌ها و برخی تعدیل‌های دوباره‌ای را نیز ارائه می‌دهد. به نحوی که با مقدمه‌ای عالی و به همان‌سان روزآمد به طرز شگفت‌انگیزی به موضوع عمق می‌بخشد.

و این همان چیزی است که بر ترجمهٔ عنوانی که ما به کتاب داده‌ایم دلالت می‌کند: موضوع به‌درستی بر سر چالش‌های^۳ متفاوت ترجمه است که درست مانند «توپوی‌های» ترجمه، مسیر علم ترجمه‌شناسی را روشن می‌کنند. ما بر این باوریم که عنوان فرانسوی دقیق‌تر از عنوان اصلی کتاب در زبان آلمانی، که در عین حال «علمی» تر و شاید کمی ثقیل‌تر است، بر محتوای کتاب دلالت می‌کند. ترجمهٔ تحت‌اللفظی عنوان کتاب از زبان آلمانی احتمالاً می‌تواند مشکلات بنیادین مربوط به ترجمه‌شناسی (*Grundfragen der Übersetzungswissenschaft*) باشد، اما این عنوان «همه‌منظوره» کمی بیش از حد به عناوین کتاب‌های دیگری نزدیک است که هم‌اکنون وجود دارند. درحقیقت یک عنوان را به معنی واقعی کلمه «ترجمه» نمی‌کنند: مسئله این نیست که معنای آنچه نگاشته شده، ارائه شود. درواقع می‌توان گفت یک عنوان، کارکردی برابر با کارکرد یک نام خاص را ایفا می‌کند که به یک ذات، در اینجا یعنی کتاب، اشاره دارد؛ به بیان دیگر عنوان نشان‌دهندهٔ محتوای کتاب است همان‌طور که یک عبارت

1. cours magistral

2. Mary Snell-Hornby

3. problématiques

۴. *topoi* از منظر وداک، توپوی براهین یا احتجاجاتی هستند که برای بهتر بیان کردن یا به نتیجه رسیدن استنتاج‌ها به کار می‌روند و امکان گذر از مقدمات به نتیجه را برای سخنگو یا سوژهٔ گفتمانی فراهم می‌آورند؛ به عبارت دیگر توپوی‌ها، گذار از ادعا یا مباحثهٔ گفتمانی به نتیجه‌گیری را فراهم می‌کنند (وداک، ۲۰۰۱ در: حسن‌پور، آرش و علی ربانی خوراسگانی (۱۳۹۶)، «بدن‌بینی: کاربست رویکرد گفتمان تاریخی روث وداک در تحلیل مستند «دماغ به سبک ایرانی»، *جامعه‌شناسی کاربردی*، دورهٔ ۲۸، شمارهٔ ۲، پیاپی ۶۶، ص ۴۹-۷۰) (مترجمان فارسی).

تبلیغاتی چنین است و برابر نهاد پیشنهادی نیز باید در همین راستا حرکت کند. یکی از این چالش‌ها، گونه‌شناسی ترجمه است که هم‌اکنون به الگو بدل شده است. کاتارینا رایس فراتر از تقابل دوسویه جزئی میان ترجمه ادبی (یا به تعریف برمن «ترجمه آثار») و ترجمه «فنی» یا حرفه‌ای، در صدد برآمده است با موضوعی کردن ترجمه متون «کنشی»، به‌ویژه متون تبلیغاتی، گونه‌شناسی را «سه‌بخشی» کند و از دیگر سو برای آنچه وی ترجمه چند رسانه‌ای^۱ می‌نامد، سهم جداگانه‌ای اختصاص دهد. در این کتاب به این مسئله نگاهی تازه شده است و می‌توان گفت نویسنده آن را «غبارزدایی» کرده و به آن متمم‌های درخور توجهی افزوده در حالی که طرح‌واره کلی آن از اساس همچنان قابل قبول است. در حقیقت گونه‌شناسی یکی از چالش‌های درخور تأملی است که سد زبان‌ها را پشت سر گذاشته است؛ ما در اینجا به مسئله گونه‌شناسی از طریق نقد ترجمه «گفتمان نظری»، برای مثال مانند فلسفه به مثابه عنصری بینایی^۲، اشاره کرده‌ایم و در این میان به ترجمه متون کنشی پرداخته نشده است.^۳ به‌علاوه، توسعه جهان چند رسانه‌ای و فناوری‌های جدید در اطلاعات و ارتباطات، ترجمه چند رسانه‌ای یاد شده را تاکنون با گسترش و تنوع شکفت‌انگیزی متحول کرده است. همچنین ایو گامیه^۴ نیز تلاش نموده است در پژوهش‌هایش به تبیین این موضوع پردازد.

این گونه‌های متفاوت ترجمه هر چه که باشند، روشن است که نباید در آن‌ها ماهیت‌های محدود را جستجو کرد بلکه بیشتر باید «مؤلفه‌های غالب» یعنی قطب‌های یک پیوستار^۵ را یافت. در ادامه از خود می‌پرسیم این دسته‌بندی‌های گونه‌شناسانه ترجمه چه استفاده‌ای می‌توانند داشته باشند. مترجم به خودی خود همواره به چنین دسته‌بندی گونه‌شناختی‌ای قائل است. از این رو ترجمه‌شناس باید به توضیح کم‌وبیش نقادانه‌ای در این باره دست یابد. به هر روی، این گونه‌شناسی ترجمه نیز مانند گونه‌شناسی‌هایی که سایرین پیشنهاد داده‌اند، باید نسبی داشته باشد. وانگهی آیا ویژگی هر اقدام گونه‌شناسانه این نیست که مقولاتی را توصیف کند که در نهایت، آن گونه که مکس وبر^۶ می‌گوید، چیزی جز «گونه‌های آرمانی»^۷ (Idealtyp) نیستند؟

1. multimedial

2. tertium quid

3. C.f.: «Éléments de traduction philosophique», in *Langue française*, n°. 51, septembre 1981: 19-34.

4. Yves Gambier

5. continuum

6. Max Weber

7. types idéaux

تاکنون به یکی از هشت چالش اصلی مطرح شده در این کتاب به اختصار اشاره شد. یکی دیگر از مسائلی که در ترجمه‌شناسی نیز بسیار بنیادین است و کاتارینا رایس بدان می‌پردازد مفهوم هم‌ارزی^۱ است که در دل آن تعریف مفهوم ترجمه نیز جای دارد. عمل ترجمه به مجموعه‌ای از عوامل ذاتی متن مبدأ^۲ و به کارکردهای اختصاص یافته برای متن مقصد^۳ ترجمه مشروط است. به همین منظور مؤلف این اثر چند قاعده کلی پیشنهاد می‌کند که به روشن ساختن دروئیت و کیستی مترجم، که باید برخی تصمیم‌ها را بگیرد، کمک می‌کنند. در این میان به موضوع گسترده لفظ‌گرایی^۴ اشاره می‌شود؛ روشن است که در این زمینه اولویت‌های کاتارینا رایس به سوی آنچه وی ترجمه «ارتباطی»^۵ می‌نامد، گرایش دارند.

اما موضوع به همین جا ختم نمی‌شود. کاتارینا رایس به ویژه به نقش اساسی کاربردشناسی (منظورشناسی)^۶ در ترجمه توجه دارد. وی همچنین شیوه درک متن توسط مترجم را تحلیل می‌کند؛ زیرا بر تصمیم‌هایی که باید در اجرای ترجمه‌اش بگیرد، تأثیرگذار است. وی به نحو اساسی و به عنوان نوعی پیش شرط، جایگاه و اعتبار تأمل نظریه‌شناختی را، که ترجمه‌شناسی به ویژه با توجه به کثرت نظریه‌های موجود بسط می‌دهد، زیر سؤال می‌برد. همین او را سوق می‌دهد تا سهم نظریه و عمل را به چالش کشد و موضوع سودمندی نظریه ترجمه‌شناختی را در عمل ترجمه مطرح کند. موضوعات بسیار دیگری نیز، در این کتاب درخور توجه و پرمایه، مورد بررسی قرار می‌گیرند؛ اما اینجا مجال ارائه جمع‌بندی و سنتزی مفصل و پیشنهاد یک تفسیر نقادانه نیست. این مهم برعهده مناظراتی است که انتشار کتاب برخواهد انگیزخت که خود موجب پیشرفت اندیشه در این حوزه خواهند شد.

احتمالاً چنین تبادل آرائی برای دست‌اندرکاران ترجمه و نیز پژوهشگران تسهیل خواهد شد، چرا که هشت کنفرانس گردآوری شده در این کتاب بسیار آموزشی و مستدل هستند. مطالب کتاب به ویژه با مثال‌های متعددی توضیح داده می‌شوند که به دقت انتخاب شده و در هماهنگی بسیار دقیق با موضوع مورد بحث‌اند. به علاوه خواهیم دید کاتارینا رایس، که زبان دوم وی اسپانیایی است، در تحلیل‌های خود از سایر زبان‌ها (به خصوص زبان فرانسوی) نیز در مثال‌ها بهره جسته است. روی هم رفته چنین رویه‌ای در ترجمه خالی از دشواری نیست،

-
1. équivalence
 2. texte-source
 3. texte-cible
 4. littéralisme
 5. communicative
 6. pragmatique

همان‌طور که همواره کم‌وبیش در زبان‌شناسی و ترجمه‌شناسی نه تنها مشکل نسبتاً اجتناب‌ناپذیر زدودن بافت زبانی^۱ از متن مثال‌ها - که بر آن اساس استدلال می‌شود و ناگزیر هریک منفردند - وجود دارد، بلکه می‌توان گفت به مجرد به میان آمدن یک زبان «سوم» در ترجمه، دشواری بزرگ‌تری در لزوم تغییر یا تکمیل مثال‌های پیشنهادی از سوی نویسنده رخ می‌دهد. در نسخه فرانسوی کتاب پیش رو، کاترین ا. بوکه به خوبی استادی خود را در امر ترجمه نشان می‌دهد. درحقیقت چندان جایز نیست که اینجا به مثال‌ها در بستر ترجمه‌شناسی پردازیم، این موضوع مطالعه آتی ما خواهد بود ...

اما پرسش پیش رو در شکل کلی‌تر، مسئله ترجمه کردن علم ترجمه‌شناسی است: چالشی که در این میان وجود دارد به نظر آمیزه‌ای از تناقض و درعین حال قطعیت است. این واژگونی زاویه نگاه، به دلیل تشابه یادآور شعار شوخی‌مانندی است که مورد علاقه خرده‌مائوئیست‌های فرانسوی در ۱۹۶۸ بود: «پلیس را زیر نظر بگیریدا!».^۲ گفتمان ترجمه‌شناختی یک «فرازبان»^۳ است که از گفتمان نظریه‌شناسانه پیروی می‌کند (ر.ک.: صفحات پیشین) و ترجمه آن مشکلات خاصی را به وجود می‌آورد که افزون بر مورد مثال‌ها که پیش‌تر یادآور شدیم، مانند حوزه علم فلسفه، به انتقال مفهوم‌سازی‌ها و ورود به مسئله مربوط است. فاصله زمانی سی‌ساله‌ای نیز میان دو کتاب کاتارینا رایس به ترجمه کاترین ا. بوکه وجود دارد که موجب برخی تردیدها در انتخاب‌های اصطلاح‌شناختی شده است. این نیز برخی از مشکلات ترجمه است؛ اما نباید آن را نتیجه کم‌مایگی نویسنده و حتی مترجم دانست. رویه کار فکری و پژوهشی چنین است. من محافظه‌کارانه^۴ می‌گویم که کاترین (بوکه) به خوبی تأملات کاتارینا (رایس) را بازتابانده است، چرا که علاوه بر تلافی نام‌هایشان در بستر «ترجمه»، هر دو نفر به درجات متفاوت، و رای تفاوت زبانی و فاصله نسلی‌ای که با یکدیگر دارند، مترجم، ترجمه پژوه و مدرس ترجمه نیز هستند.

1. décontextualisation
 2. "Surveillez la police !"
 3. métalangage
 4. cum grano salis

پیشگفتار کاترین ا. بوکه

همان‌گونه که هشت کنفرانس گردآوری‌شده در این کتاب گواه می‌دهند، اندیشه ترجمه‌شناختی کاتارینا رایس در دل مثال‌های متعدد و عینی از ترجمه، خواه به زبان آلمانی و خواه از زبان آلمانی، تجلی می‌یابد و همین برای مترجم چالشی به وجود می‌آورد؛ زیرا نسخه مقصد باید به طور کامل برای خوانندگان ناآشنا با این زبان-فرهنگ قابل فهم باشد. این چند سطر فقط برای توضیح اساس راهبرد من در ترجمه است.

آیا مترجم یک اثر ترجمه‌شناختی باید به هر کاری دست زند تا به خواننده ترجمه‌اش بیاوراند یا متنی روبه‌روست که مستقیماً به زبان مقصد اندیشیده شده است؟ اگر چنین باشد، آیا احتمال ندارد وی خواننده‌اش را از پاره‌ای نکات کلیدی مربوط به استدلال نویسنده محروم سازد، به‌ویژه هنگامی که آن استدلال دقیقاً بر زبان مبدأ تکیه دارد؟ برای اجتناب از باقی‌گذاشتن چنین «نقاط کور»ی در متن مقصد و سهیم کردن خواننده غیرآلمانی زبان در دنبال کردن مرحله به مرحله استدلال‌های نویسنده، من در پرانتز و با حروف کوچک‌تر رمزگردانی^۱ شفاف و ساده‌ای از متن اصلی اضافه کرده‌ام.

بی‌آنکه در پی ایفای نقش مترجمان شفاف^۲ باشم، مغتنم دانستم در پاورقی و ذیل «توضیح مترجم فرانسوی» شرح رویه خود در مواجهه با مشکلات خاص را بیفزایم و در نتیجه متن مقصد آشکارا چندصدایی است.^۳

برای فراهم کردن امکانی برای خواننده فرانسوی زبان که در میان این چندصدایی، صدای کاتارینا رایس را تشخیص دهد، در کمال احترامم برای ایشان، خود به صرف اول شخص مفرد تفسیرهایی را که به نظرم مفید آمده در ترجمه فرانسوی کتاب ایشان آورده‌ام. از این رو توضیحات پانویس دو شماره‌گذاری دارند: نخست شماره‌ای که نشان‌دهنده توضیح بر حسب تقدم در نسخه فرانسوی است و سپس در میان کروشه شماره توضیح در متن اصلی^۴ آلمانی یا «توضیح مترجم فرانسوی» آمده است.

1. transcodage

2. traducteurs transparents

3. polyphonique

۴. همان‌طور که در پیشگفتار مترجمان ذکر شد، این شماره‌ها در پانوشته فارسی حذف گردید (مترجمان فارسی).